

Arbeidsnotat

Working Paper

2015:4

Andrea Lode

Evaluering av etableringstilskudd
i Aure kommune



Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk



MØREFORSKING
MOLDE

Andrea Lode

Evaluering av etableringstilskudd i Aure kommune

Arbeidsnotat / Working Paper 2015:4

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Molde University College
Specialized University in Logistics

Molde, Norway 2015

ISSN 1894-4078 (trykt)
ISBN 978-82-7962-203-1 (trykt)

ISBN 978-82-7962-204-8 (elektronisk)

HØGSKOLEN I MOLDE

Evaluering av etableringstilskudd i Aure kommune

Andrea Lode

01.09.2015

Forord

I 2012 vedtok kommunestyret i Aure innføring av et etableringstilskudd til førstegangsetablerere som ønsket å bosette seg i kommune – både «tilbakeflyttere» og nye tilflyttere. Alle personer mellom 18 og 40 år kan søke om tilskudd på kr. 100.000 fordelt over 5 år. Alle som oppfyller vilkårene vil få innvilget tilskudd.

Med dette som bakgrunn fikk Høgskolen i Molde høsten 2014 en forespørsel fra Aure kommune om å gjennomføre en evaluering av et bosettingstiltak rettet mot førstegangsetablerere i kommunen. Samtidig som tiltaket ble vedtatt innført vedtok kommunestyret også at det skulle evalueres. I den forbindelse har det blitt skrevet 3 studentoppgaver¹ på prosjektet. Denne rapporten har som siktemål å presentere og sammenfatte resultater og hovedfunn fra hele evalueringsprosjektet.

En prosjektgruppe bestående av Anette Bugge, Camilla Halstensen, Andrea Lode, Lisbeth Valle og Turid Aarseth har samarbeidet om planlegging og gjennomføring av prosjektet. Turid Aarseth og Andrea Lode har vært prosjektledere, og sistnevnte har hatt hovedansvar for å skrive denne rapporten.

Vi vil takke Aure kommune for et spennende oppdrag og godt samarbeid. En særlig takk går til de 21 mottakerne og 4 politikerne som satte av tid til å bli intervjuet.

Andrea Lode

Turid Aarseth

Høgskolen i Molde, september 2015

¹ Bugge, A. M. (2015) «To kommuner, et problem, to fremgangsmåter»
Halstensen, C. (2015) «Etableringstilskudd i Aure kommune»
Valle, L. (2015) «Folk i husan»

Innhold

Tabelloversikt	3
Innledning.....	4
Metode.....	5
Forskningsetiske refleksjoner.....	6
Resultater	7
Presentasjon av politikerintervju	8
Presentasjon av mottakerintervju.....	12
Avslutning.....	16
Kildehenvisning	17
Vedlegg.....	18

Tabelloversikt

Tabell 1: Oversikt over respondentutvalg i undersøkelsen

Tabell 2: Folkemengde og kvartalsvise endringer for Aure kommune

Tabell 3: Folkemengde og befolkningsendringer, 2. kvartal 2015

Tabell 4: Oversikt over mottakere som har fått innvilget tilskudd

Tabell 5: Hvordan sikre en livskraftig distriktskommune

Tabell 6: Kommunens forutsetninger for å øke bosetning

Tabell 7: Effekter/ konsekvenser av tiltaket

Tabell 8: Grad av tilknytning til Aure kommune

Tabell 9: Årsak til følt tilknytning til Aure kommune

Tabell 10: Betydning av etableringstilskuddet

Tabell 11: Betydningen av tilskuddet for etablering i Aure kommune

Tabell 12: Vurdering av etableringstilskuddet

Tabell 13: Alternative løsninger for å sikre økt bosetting

Innledning

Norge består i dag av 428 kommuner som varierer både i befolkning og størrelse. Over halvparten av kommunene har under 5000 innbyggere, og Aure kommune befinner seg i denne kategorien med sine 3525 innbyggere (SSB, 2015). Tall fra SSB og regjeringen viser at folketallet i Norge har økt med 22 pst. siden 1985. Det er likevel store forskjeller i hvor befolkningsveksten har kommet. Trenden er at mens folketallet øker i de store kommunene og byene, synker befolkningstallet i de mindre kommunene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

Som mange andre små kommuner i Norge opplever også Aure kommune utfordringer hva angår bosetting. Mange reiser til storbyen for å skaffe seg utdanning eller arbeid, samtidig som få av disse returnerer til hjemstedet. En slik demografisk sentralisering gjør at små distriktskommuner mister befolkningsgrunnlaget sitt, noe som på sikt vil medføre utfordringer for hele kommunesamfunnet. Aures tiltak om etableringstilskuddet for å øke bosettingen representerer et forsøk på å håndtere denne type utfordringer. I 2012 vedtok kommunestyret i Aure en innføring av et etableringstilskudd til førstegangsetablerere som ønsket å bosette seg i kommunen – både «tilbakeflyttere» og nye tilflyttere. Alle personer mellom 18 og 40 år kan søke om tilskudd på kr. 100.000 fordelt over 5 år. Alle som oppfyller vilkårene vil få innvilget tilskudd.

I det følgende gis en kort gjennomgang av de fullførte studentoppgavene på prosjektet, før overordnet problemstilling for rapporten presenteres.

Bugges oppgave tar utgangspunkt i Aure kommune og en tilsvarende kommunes utfordringer med å øke folketallet. Hun ønsker å se nærmere på bakgrunnen for at to relativt like kommuner velger ulike tiltak for å sikre økt bosetting. Hun ser det fra politikernes ståsted, og ønsker slik å se nærmere på problemforståelsen og den politiske prosessen som ligger til grunn for utformingen av tiltakene.

Den andre studentoppgaven ønsker å se nærmere på hvilken betydning etableringstilskuddet har hatt for mottakerne i Aure kommune. Halstensen inntar et bottom-up perspektiv og analyserer mottakernes erfaringer, holdninger og oppfatninger av tiltaket.

Valle på sin side evaluerer etableringstilskuddet fra et mer overordnet perspektiv. Hun ser på tiltaket ut i fra politikernes ståsted, samt kommunens overordnede målsettinger. Slik ønsker hun å si noe om hvorvidt etableringstilskuddet har ført til økt bosetting i Aure.

For å samordne de 3 eksisterende oppgavene i prosjektet tas det i denne rapporten utgangspunkt i følgende problemstilling:

I hvilken grad har etableringstilskuddet bidratt til økt bosetting i Aure kommune, og hvordan vurderer politikere og mottakere betydningen av tiltaket?

For å besvare problemstillingen blir analysedelen todelt. I første omgang presenteres funn sett fra et top-down perspektiv. Her diskuteres funn og resultater tilknyttet Valles oppgave. For det første dreier disse seg om befolkningsutvikling sett i sammenheng med veksten i næringsliv og sysselsetting, kvaliteten på skole og barnehageplasser, samt kultur og fritidstilbud. For det andre kartlegges kommunepolitikeres erfaringer knyttet til etableringstilskuddet.

Den andre delen av analysen fordrer et bottom-up perspektiv da mottakernes erfaringer og oppfatninger presenteres. Avslutningsvis knyttes funnene sammen for å kunne si noe om hvordan tilskuddet (eventuelt) har påvirket bosettingen i Aure kommune.

Datamaterialet som benyttes er innhentet av Bugge, Valle og Halstensen i forbindelse med deres oppgaver. Materialet baserer seg i all hovedsak på kvalitative intervjuer der utvalget består av mottakere av tilskuddet, kommunepolitikere – både i posisjon og opposisjon – og en saksbehandler tilknyttet administrasjonen i Aure.

Metode

Datamaterialet er innhentet av Bugge, Valle og Halstensen i forbindelse med deres oppgaver. Materialet baserer seg i all hovedsak på kvalitative intervjuer der respondentene består av mottakere av tilskuddet og kommunepolitikere – både i posisjon og opposisjon. I tillegg fikk vi hjelp av en saksbehandler tilknyttet administrasjonen i Aure til å finne relevant informasjon.

Datainnsamlingen ble gjennomført våren 2015. Målet med intervjurundene var å innhente informasjon fra både politikere i Aure og mottakere av etableringstilskuddet. Slik var ønsket å få belyst spørsmål tilknyttet etableringstilskuddet fra to ulike ståsteder.

Tabell 1: Oversikt over respondentutvalg i undersøkelsen

Kvalitative intervju	Antall
P = politikerintervju ansikt-til-ansikt	4
M = mottakerintervju over telefon	21 (av totalt 33 mottakere)

Studentene gjennomførte dybdeintervjuer med politikerne separat. Politikerne i utvalget er tilknyttet fire ulike partier og representerer både opposisjon og posisjon i dagens kommunestyre. Videre hentet vi inn informasjon fra saksbehandleren i kommuneadministrasjonen som er ansvarlig for tildelingen av selve etableringstilskuddet.

Det ble gjennomført 21 telefonintervju med mottakerne av etableringstilskuddet. I utgangspunktet hadde vi et ønske om å komme i kontakt med alle som har mottatt tilskudd fra kommunen, men vi

fikk ikke tak i alle. Likevel vurderer vi en responsrate på 64 pst. å være tilstrekkelig representativt for evalueringen av tiltaket sett fra mottakernes utsiktspost.

Vi har organisert intervjuene på en slik måte at både politikere og mottakere har fått spørsmål om de samme temaene. Vi har likevel måttet tilpasse spørsmålene noe til hver intervjugruppe. Hensikten er at svarene totalt sett skal gi oss et nyansert og dekkende syn på hvordan bosettingstilskuddet har fungert i kommunen. Mens mottakerne har blitt stilt spørsmål om egne erfaringer knyttet til tiltaket som helhet, om verdien av tilskuddet og hvilken betydning tilskuddet har hatt for deres livssituasjon – har politikerne fått mer overordnede spørsmål knyttet til valg av tiltak, opplevd effekt for kommunen, samt om det kunne vært iverksatt andre prosjekter som ville vært mer gunstig for å sikre befolkningsvekst i kommunen. Sammenlagt representerer intervjuene – av både mottakere og politikere – et nyansert datagrunnlag for videre diskusjon av etableringstilskuddets betydning for befolkningsutviklingen i Aure kommune.

I resultatkapittelet gjengis informasjonen fra intervjuene. Vi har valgt å trekke ut noen av de spørsmålene vi mener er mest dekkende for problemstillingen. Videre brukes enkelte sitater som er representative for utvalget, og som samtidig viser bredden i erfaringene og synspunktene til respondentene. Dette har vi gjort i forbindelse med både politiker- og mottakerintervjuene.

Forskningsetiske refleksjoner

Alle respondentene ble i forkant av intervjuene informert om hensikten med undersøkelsen. Administrasjonen bistod i utvelgelsen av politikerne da det var ønskelig å snakke med politikere både i posisjon og opposisjon. Videre sendte vi, gjennom kommunen, et brev til alle mottakerne der de fikk mulighet til å reservere seg. Kun én av mottakerne ønsket å ikke delta. I det samme brevet forsikret vi om konfidensiell behandling av alt datamateriale – dette har ikke vært tilgjengelig for noen andre enn forfatterne i prosjektet, og alt materiale vil bli slettet etter ferdigstilling av denne rapporten. Alle respondentene ble også gjort oppmerksom på retten til å trekke seg underveis.

All data og informasjon om enkeltpersoner har blitt behandlet fortrolig og vi har hatt et sterkt fokus på anonymisering. Det skal derfor ikke være mulig å identifisere de enkelte respondentenes meninger og erfaringer basert på intervjumaterialet eller framstillingen av dette.

Alle forfatterne på prosjektet har vært bevisst sin rolle som forsker og etterstrebet å motvirke subjektivitet. I intervjurundene har vi forsøkt å stille så åpne spørsmål som mulig, samt at vi har unngått å stille spørsmål med ledende formuleringer. Dette gir respondentene mulighet til å svare relativt fritt, noe som har bidratt til et ærlig og pålitelig datamateriale.

En annen mulig feilkilde til datamateriale innsamlet gjennom kvalitative intervjuer er at respondentene selv har erindringsfeil eller selvrepresentasjon som påvirker de svarene som gis. En respondent kan gi feilaktig informasjon i tilfeller der de ikke husker godt nok, eller de har fortrent deler av de faktiske hendelsene som forskes på. Slike feilkilder oppstår oftere i tilfeller der det som undersøkes er sensitivt for respondentene, eller dersom temaet er komplekst og vanskelig i seg selv. Vi anser ikke spørsmål rundt bosettingsproblematikk og etableringstilskudd for å være spesielt

påtrengende, og antar forutsetter derfor at det har forekommet minimalt med erindringsfeil og selvrepresentasjon fra våre respondenter.

Resultater

Før resultatene fra undersøkelsen presenteres er det interessant å se litt nærmere på tall og statistikk fra SSB som viser folketallsutviklingen i Aure fra etableringstilskuddet ble innført og fram til i dag. Tallene er hentet fra SSB og viser befolkningstallet i kommunen ved inngangen av 2. kvartal hvert år². Totalt har befolkningen i Aure kommune gått fra 3517 i 2012 til 3535 i 2015. Befolkningen har altså økt med 8 personer fra etableringstilskuddet ble iverksatt og fram 2. kvartal i år.

Tabell 2: Folkemengde og kvartalsvise endringer for Aure fra 2012 -2015 (SSB)

	2012 K2	2013 K2	2014 K2	2015 K2
1576 Aure	3517	3580	3571	3525

Tabellen nedenfor viser mer detaljert hva som ligger bak befolkningstallet for 2. kvartal 2015, både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Tabell 3: Folkemengde og befolkningsendringer, 2. kvartal 2015 (SSB)

	Inngang K2	Fødsels-overskot	Inn-flyttingar	Ut-flyttingar	Netto-innflytting	Folkevekst	Utgang K2
Heile landet	5176998	6152	14103	7818	6285	12437	5189435
Møre og Romsdal	264194	155	1660	1483	177	332	264526
Aure	3525	-4	39	25	14	10	3535

Dersom vi ser litt nærmere på Aure kommune ser vi at folketallet i 2. kvartal har økt med totalt 10 personer, til tross for et negativt fødselsoverskudd på -4 personer. Økningen skyldes innflytting til kommunen, der 12 personer kommer fra utlandet og de resterende 27 fra andre deler i landet.

² Tall fra 2. kvartal for å få best mulig sammenligningsgrunnlag med den nyeste statistikken av folketallsutviklingen utgitt av SSB.

Samtidig viser tabellen at 25 personer har flyttet ut fra kommunen. Av disse har kun 2 flyttet til utlandet, mens 23 har flyttet til andre deler av Norge.

Når det gjelder total tildeling av tilskudd over de årene tilskuddet har vært effektivt, vises dette i tabell 4 nedenfor:

Tabell 4: Oversikt over mottakere som har fått innvilget tilskudd

Årstall for innvilget tilskudd	Bolig	Antall mottakere	Totalt antall mottakere pr. år
2012	Kjøpt helårsbolig	6	8
	Bygd ny helårsbolig	2	
2013	Kjøpt helårsbolig	13	17
	Bygd ny helårsbolig	4	
2014	Kjøpt helårsbolig	7	7
	Bygd ny helårsbolig	0	
2015 (t.o.m. mars)	Kjøpt helårsbolig	1	1
	Bygd ny helårsbolig	0	

Av tabellen ser vi at antall tildelinger var størst i 2013. Én forklaring er trolig at flere innbyggere på dette tidspunktet hadde fått kjennskap til tiltaket. I tillegg økte befolkningen i Aure med 63 personer dette året (jfr. tabell 2), noe som sannsynligvis også har hatt en innvirkning på antall søkere. I 2014 er antall søkere mindre, samtidig som vi ser at det også var en befolkningsnedgang i kommunen.

Kun tre personer har fått avslag på tilskudd fra kommunen, og alle fordi de ikke oppfylte vilkårene for tildeling. Én søkte om tilskudd for en bolig ervervet tidligere enn da tiltaket trådte i kraft, mens en annen ikke møtte kravet om laveste kjøpesum. Det siste avslaget omhandlet et sameie der den ene parten hadde eid bolig tidligere, og kravet om førstegangsetablering ble slik ikke oppfylt.

Totalt sett har Aure kommune en svak positiv utvikling når det kommer til befolkningsvekst. Spørsmålet blir derfor om veksten kan knyttes til tiltaket om etableringstilskudd, eller om den presenterte utviklingen er et resultat av andre forhold. I det følgende fremstilles resultatene fra undersøkelsen som ble gjennomført tidligere i år.

Presentasjon av politikerintervju

I denne rapporten representerer politikerne som tiltakseiere det overordnede nivået, og vi ser derfor på etableringstilskuddet fra et top-down perspektiv.

Valle (2015) skriver i sin oppgave at «det er summen av tilbud som til slutt avgjør hvor man velger å slå seg ned» (s. 21). Med det antyder hun at bosettingstiltaket alene ikke nødvendigvis vil være avgjørende for personers bostedsvalg. Hun har derfor diskutert bosettingstiltaket i sammenheng

med 1) veksten i næringsliv og sysselsetting, 2) skole/ barnehage og kultur/ fritidstilbud og 3) sentrumsutvikling og «Aure-samfunnet», og hun forklarer det slik:

... faktorer som skole, barnehage og fritidstilbud er bare avgjørende for effekten etableringstilskuddet har, dersom en ser det i sammenheng med tilgangen på arbeidsplasser. Muligheten til å kunne bosette seg der man ønsker er viktig og sentralt for å få folk til å etablere seg i Aure, men kommunen har en stor utfordring med tilgang på tomter og boliger i Aure sentrum (ibid s. 22).

Det kan være viktig å ha denne overordnede konteksten i bakhodet når politikerintervjuene nå presenteres.

I intervjuene med politikerne ønsket vi aller først å kartlegge deres egne oppfatninger om Aure kommune på et overordnet nivå. Det første spørsmålet vi stilte var derfor knyttet til et av kommunens langsiktige mål om å sikre en livskraftig distriktskommune. Tabell 5 oppsummerer hva politikerne ser som hovedutfordringer i den forbindelse.

Tabell 5: Hvordan sikre en livskraftig distriktskommune

Hovedutfordringer	
Respondenter	Utfordringer
P1 ³	Lange avstander og forholdsvis spredt bosetting. Og et forholdsvis lite sentrum. Og det som kanskje er aller viktigst da, i forhold til å ha en befolkningsvekst er jo å ha arbeidsplasser (...) og samtidig skaffe bolig. For det henger veldig tett sammen.
P2	Alfa og omega etter mitt ståsted (...) er jo at en må ha arbeid til folk. Og det er viktig (...) at infrastrukturen ligger på plass.
P3	.. den geografien (...) i kombinasjon med en presset økonomi. Og det krever jo sitt i forhold til tjenester som vi skal tilby til innbyggerne
P4	Å skape attraktive arbeidsplasser, (...) boforhold som gjør at folk kommer tilflyttende. Og sentrumsutvikling. For jeg mener at hvis en skal klare å få folk til å bli boende, så må en ha tilbud. Både kulturelt og andre felt.

Samtlige av politikerne nevnte arbeid og arbeidsplasser som en av hovedutfordringene for kommunen. Flere refererer til Tjeldbergodden som den mest sentrale arbeidsgiveren i kommunen. Samtidig peker flere på at Tjeldbergodden på mange måter ble en slags hvilepute for utviklingen; «Aure kommune var jo berget for all fremtid. Det trodde vi» (P3). «... de siste årene har vi innsett at vi gjorde en for dårlig jobb (...) Men vi så det ikke da» (P4). Respondentene antyder slik at det er viktig at kommunen nå jobber for å skape nye arbeidsplasser samtidig som de må utvikle et sterkere og større næringsliv. Vi ser også at respondentene peker på geografien i Aure som en utfordring –

³ P1 = politiker 1, P2 = politiker 2 osv.

kommunen er langstrakt og det er store avstander, både mellom boligene, sentrum og arbeidsplasser.

Videre ønsket vi innsikt i hvordan politikerne selv vurderer kommunens sterke og svake sider når det kommer til å øke bosettingen i Aure. Tabell 6 gir en oversikt over de svarene vi fikk.

Tabell 6: Kommunens forutsetninger for å øke bosetning

Kommunens sterke sider	
P1	Vi har jo blant annet Tjeldbergodden som en stor, tung og ganske sentral arbeidsplass. Så har vi også et forholdsvis oppegående næringsliv ellers. (...) Og så kommer da i tillegg den satsingen som vi nå har gjort på utvikling på skole og kultur.
P2	Det er vel litt sånn ambivalent for mitt vedkommende. Vi kunne sikkert gjort mye mer.
P3	Det vi har gjort i forhold til kultur og idrett. Samtidig så har vi en god skole i Aure. Vi har full barnehagedekning (...) Så har vi i grunn et vidt spekter av arbeidsmuligheter.
P4	Vi har en bra kommunal økonomi som gjør at vi kan bruke bra med ressurser på skole og helse. Og når har vi òg brukt mye penger på det med kultur.
Kommunens svake sider	
P1	For yngre folk så kan det kanskje oppfattes som negativt at du ikke har klart definerte sentrumsfunksjoner. Og det med avstandene er jo negativt i seg selv, (...) du får fort en reisetid på 45 minutter.
P2	De (kommunen) er for lite på banen når det gjelder å skape nye arbeidsplasser og areal til å bygge nye boliger osv.
P3	Det er jo størrelsen vår, absolutt (...) Hadde vi vært landfast til Kristiansund, da hadde det vært noe helt annet tror jeg.
P4	Det er rett og slett det å ha nok befolkningsgrunnlag til å kunne klare å opprettholde og ha tilbud. Det er en av utfordringene.

Når det gjelder Aure sine sterke sider ser vi at tre av politikerne trekker fram kommunens arbeid med skole/ barnehage- og kulturutvikling som sentrale elementer. Et interessant funn er at både P1 og P3 her trekker fram arbeidsmuligheter som et potensielt trekkplaster for å tiltrekke seg nye innbyggere i kommunen, mens arbeid tidligere ble presentert som en utfordring. En forklaring kan være at politikerne innledningsvis refererte til *antall* arbeidsplasser som problematisk, mens de her refererer til *variasjonen* i arbeidsmarkedet som et positivt element.

Hva kommunens svake sider angår poengterer flere igjen at geografi og avstander kan være med på å redusere attraktiviteten for Aure som bosted. P4 på sin side trekker fram et sentralt dilemma små kommuner ofte står overfor; lavt befolkningstall fører til færre tilbud og tjenester, som igjen kan føre til et enda lavere folketall. Å finne riktig balanse mellom et attraktivt tjenestetilbud som samtidig ikke er altfor kostnadskrevenende gitt befolkningstallet i kommunen er utvilsomt vanskelig – men likevel helt avgjørende for å tiltrekke seg nye innbyggere.

Siste del av intervjuet omhandlet etableringstilskuddet. I denne rapporten ønsker vi å belyse det som omhandler politikernes oppfatninger av effekter og konsekvenser av tilskuddet, samt om de vurderer andre alternative løsninger som mer egnet for å sikre befolkningsvekst.

Tabell 7: Effekter/ konsekvenser av tiltaket

Hva er det viktigste Aure har oppnådd med tiltaket?	
P1	De som kommer tilflyttende og skal bygge eller skal kjøpe seg hus, de opplever Aure kommune som en medspiller (...) – en markedsførings effekt, eller omdømmeeffekt. Og den tenker jeg at kan hverken måles i prosent eller penger (...) Og så er det mye eldre hus som står og egentlig trenger noen til å ta vare på seg.
P2	At de som har fått dette tilbudet oppfatter det som meget positivt. Det betyr at de (...) føler stor tilhørighet. Det kan bli en «snakkis», at de snakker godt kommunen. Et godt omdømme er veldig viktig.
P3	Det med sikkerheten i faste innbyggere.
P4	Jeg har jo ikke hatt tro på at det har hatt noen effekt da, (...) så jeg må vel nesten bare si det.
Har tiltaket blitt som forventet?	
P1	Ja, i mitt hode har det fungert etter hensikten.
P2	Ja, det har det.
P3	Ja, det har jo det.
P4	Vanskelig for meg å si. Men de som foreslo det håpet vel egentlig at det skulle ha en positiv virkning da. Og at det ville føre til at folk lettere etablerte seg. Det er enklere å flytte hvis du leiere en hybel enn hvis vi eier en leilighet.
Andre alternativer?	
P1	Man kunne jo organisert det på en litt annen måte, gått inn og dekt de kommunale avgiftene... Men jeg tror nettopp det at det faktisk er rene penger (...) er litt av «cluet», jeg.
P2	Ikke sånn som situasjonen er i dag (...) Men det er det med å klare å etablere nye arbeidsplasser.
P3	Ja, (...) at Aure kommune selv kunne bygd leiligheter for eksempel. Det går an se å på sånne ting som kommunen som boligbygger.
P4	Ja, det er å kunne ha tilbud når det gjelder både leie- og boligmarkedet. Det tror jeg er det viktige.

Hovedinntrykket er at politikerne i Aure i stor grad vektlegger de langsiktige effektene og konsekvensene av tilskuddet. P3 mener at tiltaket bidrar til flere «faste innbyggere». «Når folk kjøper seg en bolig, så er de mer sikker på å være her (...) Jeg er jo veldig interessert i at folk skal komme for å være der (,,,) Og spesielt det med nye hus da, det synes jeg er kjempemorsomt» (P3). Videre nevner både P1 og P2 at etableringstilskuddet bidrar positivt til kommunens rykte og omdømme: «det er med på å gjøre at vi òg kanskje på litt lenger sikt får en litt høyere og bedre 'standing' enn om

vi ikke hadde hatt det» (P1). P4 derimot mener tiltaket ikke har hatt noen effekt i det hele tatt, hverken når det gjelder befolkningsutvikling eller rekruttering generelt.

Som oppfølging stilte vi spørsmål om tiltaket i dag svarer til de forventningene de hadde da det ble vedtatt innført. Til det svarte samtlige politikere at det har fungert slik de antok det ville.

Når det gjelder alternative tiltak er politikerne igjen mer variert i responsen. P1 synes å være tilfreds med tiltaket og mener at økonomisk bistand er riktig virkemiddel i prosessen med å øke bosetningen. Videre er en fordel med tilskuddet at det fritt kan disponeres av mottakerne selv. Mens P2 ikke har andre forslag til tiltak, peker både P3 og P4 at kommunen selv kunne brukt midlene til å bygge ut nye hus og/ eller leiligheter – både til leie og eie. «Det tror jeg er det viktige, for vi vet jo folk som ikke har kommet til Aure eller flytter fordi de har slitt med å skaffe seg bolig» (P4). Dette er en problemstilling som har kommet opp flere ganger i intervjuene til politikerne. Flere har pekt på at kommunen bør innta en mer aktiv rolle som utbygger av boliger. Slik situasjonen er i dag er det få boliger til leie, noe som gjør at enkelte kanskje ikke har mulighet til å flytte til Aure selv om de ønsker det. Ikke alle har økonomi til å kjøpe eller bygge egen bolig, og i slike situasjoner vil nok ikke etableringstilskuddet være tilstrekkelig. Dette betyr ikke nødvendigvis at politikerne mener at tilskuddet bør avvikles, men snarere at det bør iverksettes flere og andre tiltak i tillegg til det som allerede eksisterer.

Presentasjon av mottakerintervju

I fortsettelsen skal vi se nærmere på mottakernes erfaringer med etableringstilskuddet i. Denne delen av rapporten er tett koblet til oppgaven til Halstensen (2015). Hun ønsker å forstå mottakernes erfaringer og synspunkter ut i fra det som kan kalles terskelteori. Kort oppsummert forklarer teorien hvordan brukere/ mottakere av en tjeneste må «overkomme» ulike terskler – eller hindre – før de faktisk mottar tjenesten:

1. Registreringsterskelen – hvordan ble mottakerne kjent med ordningen?
2. Kompetanseterskelen – hvilke krav ble mottakerne stilt?
3. Effektivitetsterskelen – hvilke holdninger ble mottakerne møtt med?

(Halstensen, 2015; Jacobsen, Jensen og Aarseth, 1982)

Mottakernes egne vurderinger av betydningen av etableringstilskuddet er her det overordnede temaet. Datamaterialet i denne delen av rapporten baserer seg som tidligere nevnt på datamateriale fra 21 mottakerintervjuer. Igjen har vi valgt ut sitater med en hensikt om å vise bredden i materialet. Disse anses å være representative for hele mottakerutvalget.

Tabell 8: Grad av tilknytning til Aure

Grad av tilknytning	Antall mottakere
Sterk tilknytning	= 15
Middels tilknytning	= 2
Svak tilknytning	= 0
Vet ikke/ uklart svar	= 4

Tabell 8 viser de ulike mottakernes opplevde tilknytning til Aure som kommune, bosted og samfunn. Responsen synes å være svært positiv da hele 15 av totalt 21 mottakere føler en sterk tilknytning til

Aure. To personer føler en middels tilknytning og begge oppgir arbeid som årsak til at de har bosatt seg i Aure. Mens den ene kom tilflyttende fra en annen kommune i nærheten, har den andre mottakeren flyttet tilbake til Aure med familie. Begge oppgir at opplevd tilknytning blir sterkere etter hvert som tiden går og de deltar mer i aktivitetene i lokalsamfunnet. Ingen av mottakerne føler svak tilknytning til kommunen, mens fire personer faller i kategorien for «vet ikke/ uklart svar». Enkelte av våre respondenter er tilflyttere fra utlandet, og vi opplevde tidvis noen kommunikasjonsproblemer. For at det ikke skal oppstå feilkilder i datamaterialet har vi valgt å plassere dem i en egen kategori.

Tabell 9: Årsak til følt tilknytning til Aure

Årsak til tilknytning til Aure	Antall mottakere
Oppvokst i Aure	= 8
Har familie i Aure	= 4
Fått arbeid i Aure	= 9

Vi ønsket også å undersøke bakgrunnen for mottakernes opplevde tilknytning til Aure. Mens hele 9 personer mener arbeid og arbeidsplass er hovedårsaken, ser vi at også oppvekst og familie stiller svært sterkt. Det er viktig å poengtere at dette ikke nødvendigvis viser årsaken til hvorfor de er bosatt i Aure, men at det er en begrunnelse for hvorfor de føler tilknytning til kommunen.

I den siste delen av intervjuene med mottakerne valgte vi å fokusere på deres oppfatning av selve tiltaket, hvilken betydning det har hatt for dem som førstegangsetablerere, samt hvordan de mener at tiltaket har eventuelt har påvirket bosettingen i Aure kommune. I den første tabellen nedenfor ser vi nærmere hvilke erfaringer mottakerne har hatt med tilskuddet. Vi har igjen valgt ut ulike sitater som sammenlagt er representativt for det totale utvalget.

Tabell 10: Betydning av etableringstilskuddet

Hvilken betydning har tilskuddet hatt for deg?	
Respondenter	Betydning
M1	Det betyr jo at vi legger penger i huslånet
M7	... og når pengene kommer utbetalt i desember, så er det bra. For da er det jo ekstra mye likevel
M9	Nei, sånn rent personlig har det ikke hatt kjempestor betydning, men klart... 20.000 rett før jul, det er jo bra det da!
M15	Det hjalp selvfølgelig på siden vi er småbarnsforeldre, men det var mest en bonus for vår del siden vi hadde en del penger før vi flyttet hit
M17	Med disse ekstra pengene kan jeg fikse noe i hjemmet
M18	Det er en boost og en hjelpende hand til å starte med husbygging. Det vil jo ta tid å opparbeide tomten, og da kommer de 20.000 (...) godt med.
M19	Det var ikke det som var avgjørende, nei. Ikke i vårt tilfelle.
M20	Det hadde stor betydning for oss. Nettopp fordi vi som innflyttere har så dårlig økonomi.
M29	Foreløpig kan jeg si at det ikke har hatt så stor betydning egentlig. Vi hadde nok kjøpt hus uansett.

Respondentene er gjennomgående svært positive til tilskuddet i den forstand at de mottar penger fra kommunen. Ingen av respondentene har negative erfaringer eller innvendinger til tilskuddet. Det interessante her er graden av betydning tilskuddet har hatt for den enkelte. Mens flere peker på at pengene kommer godt med i ulike husprosjekter, er det også mange som tydelig synes det er greit med penger de fritt kan disponere til det de selv ønsker.

I forhold til hvor nødvendig tiltaket har vært for førstegangsetablering, er det relativt få som sier tilskuddet har vært avgjørende. En stor overvekt av respondentene peker på at kjøp eller bygging av hus er svært kostnadskreven og at 20.000 kr. i året ikke er utslagsgivende på om økonomien strekker til. Valget om å skaffe seg bolig blir altså hovedsakelig tatt uavhengig av tilskuddet kommunen tilbyr.

Tabell 11: Betydningen av tilskuddet for etablering i Aure

Ville du bodd i Aure uavhengig av tilskuddet?	Antall mottakere
Ja	= 18
Nei	= 1
Vet ikke/ ikke svar	= 2

Denne tabellen viser en sterk tendens til at mottakerne *ikke* anser tiltaket som utslagsgivende for bosetting i Aure kommune. Kun én person oppgir tilskuddet som avgjørende, mens hele 18 personer sier at de ville bosatt seg i kommunen uansett om de hadde mottatt tilskuddet eller ikke.

Tabell 12: Vurdering av etableringstilskuddet

Tror du dette er et godt tiltak for å øke bosettingen i Aure?	
Respondenter	
M1	Jeg synes det er bra, for det kan hende at det er flere unge som kunne tenkt seg å bosette seg i kommunen.
M18	Ja. Det hjalp meg i å sette i gang prosessen, selv om jeg allerede var i gang med byggeprosessen. Men var greit å ha det i bakhånd.
M20	Ja, jeg synes det. Men det kunne vært litt mer informasjon om det.
M21	Ja, det synes jeg. Det er jo litt vanskelig å flytte til Aure, spesielt når det ikke er noen hus til salgs.
M24	Ja, det tror jeg. Kan ikke klage på å få kastet penger etter seg! (...) Kan ikke være noe annet enn positivt for vekst i kommunen det her.
M28	Egentlig så jeg tror jeg ikke det altså. Penger er jo med i bildet når du skal kjøpe hus, men vil ikke si at det at du får 20.000 i fem år er hovedgrunnen. Ville ikke basert et huskjøp på det.

Mottakerne synes fortsatt å være gjennomgående positive til etableringstilskuddet. Tilnærmet alle mener det har en attraktiv effekt på personer som vurderer å bosette seg i kommunen. Mens noen

nevner at det kan være spesielt fordelaktig for unge mennesker i startfasen, peker flere på at et økonomisk tilskudd til førstegangsetablerere virker inviterende og tiltrekkende på folk som vurderer Aure som bostedskommune.

Samtidig har flere av mottakerne gitt uttrykk for at det er rent tilfeldig at de fikk vite at tilskuddet i det hele tatt eksisterte. De fleste har fått informasjon fra ulike kanaler og deretter selv oppsøkt Aure kommunes nettsider. Noen har hørt om det fra arbeidsgivere eller kolleger, mens andre har hørt om det «gjennom jungeltelegrafene» (M18) «... Jeg ble kjent med det via en kompis av meg som snakket om det og kjøpte hus i Aure omtrent samtidig som meg» (M16). Noen ble kjent med tilskuddet først etter at selve prosessen med huskjøp var i gang; «... det var kanskje da vi var i møte med banken i forhold til huslån. Det var han som første gang nevnte den ordninga og tipsa oss om den» (M29). Kun et fåtall søkte aktivt opp informasjonen via hjemmesiden til Aure. Sammenlagt kan det se ut til at markedsføringen av etableringstilskuddet ikke har vært effektiv. Likevel virker alle svært tilfredse med prosessen fram mot innvilget tilskudd etter at de ble kjent med ordningen. Mottakerne synes at søknadsprosessen var godt forklart og at det var enkelt å forholde seg til kommunen gjennom hele løpet.

Avslutningsvis stilte vi mottakerne – på lik linje med politikerne – om de kunne se for seg alternative måter å øke bosetningen i Aure på.

Tabell 13: Alternative løsninger for å sikre økt bosetting

Ser du andre/ bedre alternative måter å sikre økt bosetting på?	
M1	Det er jo å ha et tilbud som er fristende for folk. Skole, barnehage, aktiviteter.
M16	Problemet i dag er huspriser og prisen på bygg. Aure kommune er ikke akkurat stappfullt av hus.
M18	Det skulle vært mer fritidsmuligheter som klubb eller park. Et bedre kulturliv rett og slett.
M21	Ja, kommunen kunne selvfølgelig ha bygget noen flere leiligheter.
M24	Hvis man er sikret jobb så er det jo et bra trekkplaster det
M29	Det må være å få bygd ut litt mer. Det tror jeg er viktig om det blir noe sånn kommunesammenslåing, da er det vel ikke nødvendigvis Aure som blir sentrum.

Mottakerne peker på mye av det samme som politikerne trekker fram i sine intervju. Det å sørge for og utvikle gode tilbud i kommunen er tydelig et sentralt element i å tiltrekke seg nye tilflyttere. Videre trekkes arbeidsplasser og utvikling av boliger og arealer som viktig. Det er svært få, eller ingen, som foreslår at tiltak som gagnar enkeltindivider vil bidra til vekst i bosettingen. De aller fleste mottakerne synes å mene at et sterkt og inviterende samfunn i en kommune med godt tilbud av tjenester er det som vil friste folk til å bosette seg i Aure.

Avslutning

Et sentralt siktemål ved evalueringer er å belyse hvorvidt et tiltak har gitt de resultater en ønsket å oppnå, og på hvilke måter det i så fall har skjedd. I dette tilfellet er det Aure kommune som ønsker å vite om de pengene som brukes på etableringstilskudd, faktisk produserer de endringene dette virkemiddelet skal bidra til. Som ved alle typer evalueringstudier, er her store måleproblemer og vi skal avslutningsvis reflektere rundt noen av disse.

Det første problemet er knyttet til tidsaspektet for evalueringen: *Når* er det rimelig å forvente at effekter av denne type tiltak skal vise seg? Her er det umulig å gå et eksakt svar, men de fleste vil være enige i at en periode fra 2012 til 2015 er svært kort når det gjelder å studere utvikling i bosettingsmønsteret i en kommune.

Det andre problemet er knyttet til manglende kontroll med andre variabler som må antas å påvirke til- og fraflytting i Aure kommune. Her vil alt fra langsiktige nasjonale og internasjonale trender til mer kortsiktige svingninger i det lokale arbeidsmarkedet antas å ha stor betydning. Det er snakk om komplekse samspill mellom mange faktorer og det er vanskelig å vite hva som i en gitt situasjon blir utslagsgivende for den enkeltes beslutning om bosetning.

Det tredje problemet er knyttet til selve designet for den evalueringen som her er gjennomført. Våre data er i all hovedsak hentet fra sentrale beslutningstakere (fire politikere) og mottakere av tilskuddet. En bredere anlagt studie kunne ha belyst hvordan andre deler av Aure-samfunnet vurderer betydningen av etableringsstudiet. En slik studie kunne f.eks. omfattet offentlige og private arbeidsgivere/ ledere og befolkningen i sin alminnelighet.

Med de begrensninger som her er påpekt, vil vi oppsummere funnene i to punkt:

1. Politikerne vektlegger langsiktige konsekvenser og betydning for omdømme i sine vurderinger av etableringstilskuddet. Partipolitiske skillelinjer kommer i noen grad til uttrykk i vurderingene av nytteeffekten.
2. Mottakerne er positive både til innholdet i tiltaket og tildelingsprosessen, men det store flertall mener tilskuddet ikke har hatt betydning for beslutningen om å bosette seg i Aure kommune.

Kildehenvisning

Bugge, A. M. (2015) «*To kommuner, et problem, to fremgangsmåter*». Bacheloroppgave. Avdeling for økonomi og samfunnsvitenskap, Høgskolen i Molde.

Halstensen, C. (2015) «*Etableringstilskudd i Aure kommune*». Bacheloroppgave. Avdeling for økonomi og samfunnsvitenskap, Høgskolen i Molde.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014) «*Kommuneproposisjonen 2015*». Prop. 95 S (2013 – 2014). Oslo, Kommunal- og moderniseringsdepartementet. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3734f7f4f242428990d58993156f51e3/no/pdfs/prp201320140095000dddpdfs.pdf>

Statistisk Sentralbyrå (2015) «*Folkemengde og befolkningsendringar, 2. kvartal 2015*». [Internett] Tilgjengelig fra: <http://ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2015-08-20#content>

Valle, L. (2015) «*Folk i husan*». Bacheloroppgave. Avdeling for økonomi og samfunnsvitenskap, Høgskolen i Molde.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide til politikere

Vedlegg 2: Intervjuguide til mottakerne

Vedlegg 3: Informasjonsbrev til mottakerne

INTERVJU (Politikere. Personlig intervju med 4 politikere)

Innledning

- Presentasjon
- Tidsbruk
- Disposisjon

<p>1. BAKGRUNN</p> <p>Om Aure</p>	<p>1. På hjemmesiden til Aure kommune står det at det overordnede målet er å sikre en livskraftig distriktskommune</p> <ul style="list-style-type: none">- Kan du som kommunestyrepolitiker si litt om hva du ser som de største utfordringene (hovedutfordringene) for å komme dit?<ul style="list-style-type: none">o Hvordan tenker du at man skal nå målet?o Støttespørsmål:<ul style="list-style-type: none">▪ Arbeidsplasser▪ Tilflytting▪ Skole▪ Økonomi▪ Kulturtilbud
<p>Bosetting i Aure</p>	<p>2. Etableringstilskuddet handler jo om økt bosetting</p> <ul style="list-style-type: none">- Hvordan ser <u>du</u> kommunens sterke sider i forhold til å sikre økt bosetting?- Hva er svakheten/ utfordringene slik du ser det?- Hvordan arbeider kommunen på dette feltet? (Reguleringsplaner/ ungdom/ arbeidsplasser/ bedrifter)<ul style="list-style-type: none">o Hva tenker du har størst effekt?o Hva tenker du er det som gir uttelling?o Hvordan mener du at Aure kommune best kan legge til rette for befolkningsvekst?
<p>2. ETABLERINGS- TILSKUDET</p> <p>– fram til vedtak</p>	<p>3. Initiativ</p> <ul style="list-style-type: none">- Nå skal vi tilbake til bakgrunnen:- Hvordan kom initiativet på dagsorden?- Hvorfor ble det et aktuelt tema?<ul style="list-style-type: none">o Benkeforslag? <p>4. Prosess før vedtak</p> <ul style="list-style-type: none">- Diskusjonstema/ alternativer?- Tok det lang tid (fra initiativ til vedtak)?- Hva tenker du var motforestillingene? <p>5. Innhold i vedtak</p> <ul style="list-style-type: none">- Valg av kriterier og målgruppe:<ul style="list-style-type: none">o Hvorfor og hvordan kom man frem til akkurat disse kriteriene?o Hvor aktive var politikerne i denne prosessen? (Var det

	<p>administrasjonen som foreslo, eller var rollefordelingen slik at det var politikerne som kjørte temaet frem?)</p> <p>6. Andre aktører</p> <ul style="list-style-type: none"> - Var der diskusjon utover kommunestyret? - Offentlig interesse? Media? Blant innbyggerne? - Ble andre inkludert? (Påvirkning av andre/ press?)
- etter vedtak	<p>7. Iverksetting – pol./ adm.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke erfaringer (styrker/ svakheter) har du rundt selve iverksettingen? <p>8. Prosessen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan har det vært å forvalte dette tilskuddet slik du ser det? - Tenker du at dere politikere har vært involvert? - Har dere endres mening etter iverksetting?
<p>3. EFFEKTEN</p> <p>Konsekvenser av tilskuddet</p>	<p>9. Til slutt lurer vi på om du kan si noe om hvilken effekt dette tiltaket har hatt for Aure kommune.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva opplever du er det viktigste dere har oppnådd med dette tiltaket? - For hvem har det blitt til nytte? - Hva tenker du som politiker – er det nyttig for kommunen og rekrutteringen? <p>10. Kostnader ved tiltaket – for hvem/ hvordan?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke synspunkter har du på kostnadene ved dette tilskuddet? <ul style="list-style-type: none"> o Selve kronebeløpet/ utbetalingen o De administrative kostnadene <p>11. Var det dette dere tenkte?</p>
Andre alternativer?	<p>12. Slik du nå ser det – er det andre alternativ til dette tiltaket?</p> <p>13. Er dette tiltaket noe dere diskuterer i det politiske miljøet?</p> <p>14. Har du inntrykk av at folk i Aure generelt er opptatt av tiltaket?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva tenker du om tilgjengeligheten på informasjonen om tiltaket?

Tusen takk for at du tok deg tid.

INTERVJU (Tilskuddsmottakere. Telefonintervjuer)

Bakgrunnsopplysninger	<ul style="list-style-type: none"> - Hvor har de bygd/ kjøpt hus? - Hvorfor bygd/ kjøpt akkurat der?
Tilknytning til kommunen	<ul style="list-style-type: none"> - Vil du samlet sett beskrive tilknytning til kommunen som <ul style="list-style-type: none"> o Sterk o Varierende/ middels o Svak - Hvordan vil du beskrive din tilknytning til Aure kommune? <ul style="list-style-type: none"> o Hvilket forhold har du til kommunen? o Hvordan opplever du Aure kommune? o Hvordan vil du beskrive Aure kommune? - Utdyp hva som ligger bak tilknytningen: <ul style="list-style-type: none"> o Født/ oppvokst/ familietilknytning o Jobb o Fritid etc. - Hva er årsaken til at du bosatte deg i Aure? - Opplever du endringer i grad/ type tilknytning? Hvorfor? Hvordan?
Tildeling av tilskudd	<p>Erfaringer fra søknadsprosess og tildeling. Hva fungerte godt, og hva kunne vært annerledes?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke erfaringer sitter du igjen med fra søknadsprosessen og tildelingen? - Hva synes du fungerte godt? Kunne noe vært annerledes? - Hvordan ble du kjent med ordningen? <ul style="list-style-type: none"> o Hvordan tok du kontakt? o Hvordan fikk du vite om ordningen? - Hvilke krav ble stilt til deg som søker? (Kompetanse) - Hvilke holdninger ble du som søker møtt med?
Betydning av tilskudd	<ul style="list-style-type: none"> - Hvilken betydning har tilskuddet hatt for deg? - Er det trolig at du ville bodd i Aure uansett? - Hva tenker du framover mht. bosted/ evt. flytteplaner? - Hva er de viktigste grunnene til at du bor i Aure i dag? - Hva vil evt. være viktige grunner til at du velger å flytte?
Vurdering av tilskuddsordningen på et mer generelt grunnlag	<ul style="list-style-type: none"> - Hvis du tenker på tilskuddsordningen utover din egen situasjon, i hvilken grad tror du dette er et godt tiltak for å øke bosettingen i Aure? <ul style="list-style-type: none"> o Hva synes du om ordningen? o Tenker du at det er et godt tiltak for å øke bosettingen? Hvorfor/hvorfor ikke? - Hvordan tror du folk flest tenker om tilskuddsordningen? - Er det noe som diskuteres på arbeidsplasser m.m.? - Ser du bedre alternative måter å sikre økt bosetting?



Molde, 23.02.2015

Forespørsel om intervju

Høgskolen i Molde har fått i oppdrag av Aure kommune å undersøke hvordan ordningen med tilskudd til førstegangsetablerere har fungert i kommunen. I den forbindelse ønsker vi å skaffe informasjon om selve ordningen, samt hvordan tiltaket oppfattes av både representanter for kommunen og de som har mottatt tilskuddet.

Siden du er blant de som har mottatt tilskudd, ønsker vi å intervju deg om dine erfaringer og vurderinger av ordningen. Spørsmålene vil i stor grad dreie seg om hvordan du oppfatter tiltaket om etableringsstøtte. Intervjuet vil skje via telefon og varer **ca. 15 min**. Det vil, i den grad det aksepteres av deg, bli gjort lydopptak av intervjuet. I intervjuene vil vi ikke samle personopplysninger.

Som forskere er vi bundet av taushetsplikt. Alle opplysningene, inkludert navn, vil bli behandlet konfidensielt og anonymisert. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den endelige rapporten. Aure kommune vil derfor heller ikke få vite hva den enkelte har svart. All data vil oppbevares utilgjengelig for alle andre enn de som er tilknyttet prosjektet, og intervjuene vil slettes etter at rapporten er levert.

Det er selvsagt frivillig å være med på undersøkelsen, og du kan reservere deg ved å ta kontakt med Anne Therese Skåden (anne.therese.skaden@aure.kommune.no) innen 10.03.2015.

Med vennlig hilsen

Andrea Lode
Tlf.: 71 19 58 15
e-post: andrea.lode@himolde.no

Turid Aarseth
Tlf.: 71 21 42 13
e-post: turid.aarseth@himolde.no



Høgskolen i Molde
PO.Box 2110
N-6402 Molde
Norway
Tel.: +47 71 21 40 00
Fax: +47 71 21 41 00
post@himolde.no
www.himolde.no



Møreforsking Molde AS
Britvegen 4
N-6411 MOLDE
Norway
Tel.: +47 71 21 42 90
Fax: +47 71 21 42 99
mfm@himolde.no
www.mfm.no